

Büyük Stratejilerin arpışması ve Türkiye - Mehmet Öğütçü

Birkaç hafta önce Bodrum'da Kefi plajında kahvemizi yudumlarırken Prof. Mustafa Aydın ile bu yazının başlığı üzerine sohbet ediyorduk. Bir önceki gün Uluslararası İlişkiler Konseyi ile TOBB ETÜ Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü ortaklığında düzenlenen toplantıda değişen küresel dinamikler ışığında Türk dış politikasına dair bir beyin fırtınası yapmıştık.

Sonrasında şöyle bir düşündüm. Stratejik lider diyebileceğimiz kimler geldi kimler geçti dünyamızdan bugüne kadar? Makyavel'den Napolyon'a, "öl Tilkisi" Erwin Rommel'den başarılı iş insanları John D. Rockefeller, Jeff Bezos ve Bill Gates'e kadar uzanan askeri ve ticari nice stratejik dehalar. Ayrıca Sun Tzu, Carl von Clausewitz ve Otto von Bismarck gibi tarihte iyi bilinen, saygı duyulan stratejik

düşünürler. Ve tabii son yüzyılın stratejik düşün yıldızları: George F. Kennan, Henry Kissinger, Zbigniew Brezinski, Samuel Huntington.

Dönüp Türkiye'ye bakınca; Mustafa Kemal Atatürk hem bir ulus tasarımcısı hem de icraatçısı olarak dünya çapında hayranlık uyandıran bir lider stratejist idi.

Bugün ise yeni bir dünya düzeni arayışları devam ederken, düşünce dünyamızı kökten sarsacak liderlerin ve kitlelere farklı bir istikamet duygusu verecek stratejistlerin eksikliğini hissediyoruz. Belki yeni dijital ve ekolojik ekonominin hükümlerine kayarken, iş dünyası stratejistler bakımından diplomasiye kıyasla belki daha şanslı.

Büyük strateji, en geniş kavramsal anlamıyla devletin hem iç hem de dış meselelerine yön vermek, uzun vadeli yaşamsal çıkarlarını korumak ve güçlendirmek amacıyla ulusal ve küresel kaynakları yönetme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Bu süreçte; askerî, ekonomik, diplomatik, kültürel ve bilgi yetenekleri de dâhil olmak üzere ulusal gücün tüm araçları, insan sermayesi ve küresel imkanlar kullanılıyor.

Büyük stratejinin alt stratejilerin karar ve eylemlerini etkilemesi ne kadar doğruysa, alt stratejilerin büyük stratejiyi yönlendirmesi de o kadar yanlış. Yetmiş kadroların, organizasyonun ve ona ruh veren kültürün yetersiz ve eksik olduğu devletlerin "büyük stratejisi" olamayacağı aşikâr. Nitekim biz de uzunca bir süre "stratejik derinlik" diyerek stratejik boşluğa düşme riskini hep birlikte yaşadık.

Eğer bir stratejiniz varsa her adımda, her an ve her ağızda yüksek perdeden bıkkınlık verircesine bunu ifade etmenin bir anlamı yok. Sun Tzu'nun, "Zafer esnasında uyguladığım taktikleri herkes görebilir, ancak kimsenin göremediği

zafer yolunu açan stratejilerimdir” deyişini ancak devlet adamlığı kıratı yüksek olanlar anlayabilir.

Günümüzde uluslararası sistemin başat oyuncularına baktığımızda geçmişin büyük stratejilerinin benzerine rastlamak kolay değil. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya büyük güçlerce şekillendirilmiş, kendi stratejilerine uygun çok taraflı askeri, siyasi ve ekonomik kurumlar oluşturulmuştu. Ama Soğuk Savaş sonrası dönem hala muallakta. ABD'nin artık tek başına hegemon güç olamaması, Çin'in yeniden yükselişi, Avrupa Birliği'nin iç sorunlarına odaklanması, Rusya'nın bilinçli ve saldırgan bir yaklaşımla yeni nüfuz alanları yaratması, bölgesel güçlerin palazlanarak eskisine kıyasla daha talepkâr hale gelmeleri, bize küresel düzende güçler dengesini ve istikrarı yeniden tanımlamaya zorluyor.

Lakin, hem bu dinamikler hem de çağımızın belirleyicisi Covid-19, ticaret-teknoloji-kur-enerji savaşları, yeşil devrim, yapay zeka, uzay ve okyanus mücadelesi, iklim değişikliği, gıda-su ikmal güvenliği, yeni neslin bilinmezleri ve tercihleri ışığında günümüzde çok ihtiyaç duyulan yeni bir küresel büyük - “grand”- strateji hala yazılamıyor ne yazık ki.

ABD, artan ölçüde kısa vadeci, içe dönük, sadece sorunlara karşılık verebilen, 10-20-30 yıl sonrasına strateji geliştiremeyen bir ülke konumuna evrilirken, Çin hem “Kuşak ve Yol” projesi hem de 2049 “Barışçıl Yükseliş” girişimi ile dünyanın her yerine ve gelecek gündem konularına yönelik büyük bir stratejik açılım içerisinde. Xi Jinping, bu stratejinin tasarımcısı ve icracısı olarak sivriliyor.

Avrupa Birliği, “ekonomik dev, siyasi cüce” tanımlamasının dışına henüz çıkmadı. Tek başına belirleyici küresel bir güç olamayacağına farkında olduğu için Biden yönetimi ile senkronizasyon içinde çalışmayı tercih ediyor. Rusya, klasik anlamda büyük stratejiyi kavramış, oluşturmuş ve icra etmekte olan düzen bozucu güç intibasını veriyor. Putin liderliğinde gerekli gördüğünde kaba güç kullanarak

Abhazya, Güney Osetya, Kırım, Doğu Ukrayna, Trans-Dinyester ve Suriye’de neler yaptığını gördük. Gücünün yetmediği yerlere uzanmak için de İran ve Çin ile stratejik ortaklık yaptı/yapıyor. Bunlar Güneydoğu Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya ve Doğu Avrupa/Baltık bölgelerinde neler yapabileceğinin işaretlerini de güçlü şekilde veriyor.

Japonya, Hindistan ve Brezilya gibi bölgesel güçler ise iddialı küresel hedefler ve stratejik öncelikler peşinde değiller. Yine de büyüklü küçüklü stratejiler birbirleriyle çarpışıyor, gerektiğinde taktiksel iş birlikleri ya da rekabete dönüşebiliyor.

Büyük bir değişime gebe olan küresel sistemde Türkiye’yi yeniden konumlandırmak için kapsamlı ve bütüncü bir stratejik vizyona, bu vizyonu hayata geçirecek araçların güçlendirilmesine ve nasıl hayata geçirileceğine yönelik gerçekçi bir yol haritasına ihtiyaç var kuşkusuz. Bu strateji, dünyanın önde gelen güçlerinin büyük stratejilerini de hazmetmiş ve dikkate almış olmalı. “Yeni Dünyanın Gizli Şifreleri: Türkiye İçin Gerçekçi Bir 2030 Vizyonu” (DESTEK, 2021) kitabımda bunun ipuçlarını vermeye çalıştım. Bunlardan birkaçını burada da sıralamak isterim:

- Gücümüzün zayıf bulduğumuz siyasi, askeri, teknolojik, diplomatik ve insan boyutlarını iyi tanımlayıp, onları takviye etmek için takvime bağlanmış bir eylem programını hemen yürürlüğe koymamız gerekiyor. Ayağı yere basan bir ekip seçilerek, sinerji ve geniş temelli danışmalarla bu büyük stratejiyi hazırlama görevi verilmeli.
- Ülke içinde yaşanmış zayıf, kırılabilir koalisyon ve sınırsız yetkili cumhurbaşkanlığı sistemlerinden dersler almış, güçlü, kucaklayıcı, yenilikçi, adil, hukuka dayalı ve özgür yeni bir siyasi tesisi gerçekleştirilmeli.

- Dış politika ve güvenlikte “kazan-kazan” anlayışı ve güvene dayalı, sözden icraya dönüşebilen, en az 25 yıllık stratejik müttefikler, ortaklar ve komşular ile ortak bir stratejinin çıkarılması ve paydaşlar ile yoğun danışmalar neticesinde gözden geçirilerek uygulamaya konulması.
- Bu çerçevede, ABD, Çin, Rusya, AB, İsrail, Mısır, Özbekistan, Hindistan, Japonya, Güney Kore, İran, Güney Afrika bizim için en öncelikli 12 stratejik ortak arasında yer almalı. Her biri ile önümüzdeki 25 yılın ittifak, ekonomik ve teknolojik, kültür ve sanat, enerji ve iklim değişikliği stratejik çerçevesi çıkartılmalı, ilişkilerin güçlü ve kararlı şekilde icrası için şampiyon liderlerin belirlenmesi sağlanmalı.
- Tüm bu ülkelerin genç liderleri ile Türkiye'nin yükselen, gelecek vaat eden parlak genç liderlerini buluşturacak, birlikte çalıştıracak iş birliği platformları, girişimleri yaratılmalı ki 2030-2050 döneminde küresel liderler arasında yer alalım, birlikte çalışma kültürünü şimdiden oluşturalım.

Mehmet Ögütçü, Diplomat (E.)

Mehmet Ögütçü, Eski diplomat, başbakan danışmanı, Uluslararası Enerji

Ajansı'nın Asya-Pasifik Başkanı, OECD Uluslararası Yatırım Başkanı, British Gas Hükümet İşleri Direktörü, Genel Energy, Invensys, Yaşar Holding, Şişecam Bağımsız yönetim kurulu üyesi. Halen merkezi Londra'daki *Global Resources Partnership* şirketi ve *The London Energy Club*'ın icra başkanı, *International Energy Charter*'ın özel elçisi ve *Trinus Capital* şirketi yönetim kurulu üyesi. *Geleceğimiz Asya'da mı?* (Milliyet), *2023 Türkiye Rüyası*(Etkileşim), *Yeni Büyük Oyun* (Doğan Kitap), *Yaşam Bir Seyahattir*(Destek), *The New Geopolitical and Economic Journey: Turkey's Next 10 Years* (Bilgesam) kitaplarının yazarı.

Bu yazıya atıf için: Mehmet Öğütçü, 'Büyük Stratejilerin Çarpışması ve Türkiye', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 26 Kasım 2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/11/26/buyuk-stratejilerin-carpismasi-ve-turkiye>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.